

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

تفسیر موضوعی سوره الأنبياء

(رسالة ماستری)

محصل: عبدالرقيب عتيد

استاد رهنما: دكتور فصيح الله عبدالباقي

سال: 1400 هـ ش 1443 هـ ق

پوهنتون سلام

پوهنځی شریعات و قانون

پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

تفسیر موضوعی سوره الأنبياء

(رساله ماستری)

محصل: عبدالرقيب عتيد

استاد رهنما: دكتور فصیح الله عبدالباقي

سال: 1400هـ ش 1443 هـ ق

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپیارتمنت تفسیر و حدیث

بورده ماستری

تصدیق نامه

محترم عبدالرقيب ولد عبدالغفور: ID نمبر SH-MST-98-555 محصل دور پنجم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: تفسیر موضوعی سوره الانبیاء به روز سه شنبه تاریخ ۱۴۰۰/۱۲/۲۴ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۰ (نمره به عدد) پورکانون (نمره به حروف) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	استاد شکرالله مخلص	عضو هیات	
۲	دکتور اصحاب الله او اب	عضو هیات	
۳	دکتور فصیح الله عبدالباقي	استاد رهنما ورنیس جلسه دفاع	

معاون علمی

آمر بورده ماستری

خلاصه بحث

تفسیر موضوعی سوره های قرآن کریم از اهمیت خاصی برخوردار است زیرا این نوع انسان را به شکل ساده و آسان به محتویات و مفاهیم قرآن به خوبی آشنا می سازد. سوره الأنبیاء که در این رساله مورد تفسیر موضوعی قرار گرفته از جمله سوره هایی است که تمام آیات آن مکی است و در اوایل زندگانی پیامبر صلی الله علیه وسلم - نازل شده است، موضوع و محور اساسی این سوره، تمرکز بالای اصول و مبادی عقیده اسلامی است، در این رساله سوره مذکور طی پانزده مقطع به اساس موضوعات اساسی هر مقطع تقسیم شده و به روش تفسیر موضوعی تفسیر گردیده است و از آنچه راجع به تفسیر موضوعی این سوره طی (15) مقطع نگاشته شده، به طور خلاصه چنین برداشت می شود:

از مقطع اول الی پنجم معلوم می شود که حکمت و رحمت خداوند متعال تقاضا می کند که عذاب الهی بالای کفار و منکرین امت محمد صلی الله علیه وسلم - تاخیر شود و اگر چنین نمی بود، آنان مانند امت های گذشته هلاک می شدند. تمام پیامبران - علیهم السلام - از جنس مرد بوده اند و خداوند هیچ زنی را به عنوان پیامبر نفرستاده است، و تنها زنی که از او در قرآن کریم نام برده است، مریم - علیها السلام - است. دین تمام انبیاء علیهم السلام، دین توحید و یکتا پرستی بوده است، و هم مردم را با استفاده از دلایل نقلی و عقلی به یگانگی خداوند متعال دعوت کرده اند. بزرگ ترین دلیل عقلی برای اثبات وجود خداوند متعال، همین است که اگر دو خدا در جهان وجود می داشت، حتما در جهان فساد به وجود می آمد.

از مقطع پنجم الی دهم به طور خلاصه چنین برداشت می شود که جهان با این همه بزرگی اش در اثر یک انفجار بزرگ پیدا شده است و سپس تمام موجودات زنده از آب آفریده شده اند، ساینس جدید نشان داده است که تمام غذا های که موجودات زنده استفاده می کنند، از آب تشکیل شده است. آسمان را خداوند متعال به شکل سقف محفوظ آفریده است و در این معجزه آشکار علمی است، چنانچه دانشمندان معاصر اسرار و رازهای عجیبی را در فضای محوری زمین کشف کرده اند که فواید عجیبی برای انسان ها در زمین دارند. محفوظ بودن آسمان سبب می شود تا خطرهای فضایی متوجه زمین نشود، و اگر خداوند متعال فضای زمین را محفوظ نمی گرداند، سقوط برخی از کتله ها و اجرام آسمانی مانند شهاب سنگ های می توانست به حیات و عمر زمین پایان دهد. پیامبر صلی الله علیه وسلم - به عنوان آخرین پیامبر الهی، مظهر رحمت خداوند متعال است و این نشان می دهد که دین او مخصوص هیچ قوم و زبانی نیست بلکه تمام بشریت را در بر می گیرد.

و از مقطع دهم الی پانزدهم به گونه فشرده چنین دانسته می شود که دشمنی و مبارزه میان حق و باطل دایمی است و ضرور نیست که همیشه مبارزه به صورت جنگ و کارزار مسلحانه باشد بلکه می تواند به صورت انکار قلبی و نفاق نیز می باشد، هر عملی که شریعت اسلامی آن را حرام قرار داده است، بدون حکمت نمی باشد و در حقیقت آن عمل اضرار جسمی و معنوی زیادی بر انسان ها دارند، مانند عمل قوم لوط که الله متعال به سبب آن عذاب نازل کرده است. و نیز دانسته می شود که شریعت های آسمانی همه برای مصلحت انسان ها آمده اند.

واژه های کلیدی: سوره، انبیاء، تفسیر، موضوعی، مناسبت،

فهرست مطالب

مقدمه

Error! Bookmark not defined.....	عوامل گزینش موضوع:
Error! Bookmark not defined.....	اهمیت موضوع:
Error! Bookmark not defined.....	سوالات تحقیق:
Error! Bookmark not defined.....	اهداف تحقیق:
Error! Bookmark not defined.....	روش تحقیق:
Error! Bookmark not defined.....	پیشینه تحقیق:
Error! Bookmark not defined.....	مشکل تحقیق:
Error! Bookmark not defined.....	خطه بحث:

تمهید

مفاهیم کلی

Error! Bookmark not defined.....	موضوع اول: تعریف تفسیر و تفسیر موضوعی و تاریخ آن:
Error! Bookmark not defined.....	بحث اول: تعریف تفسیر:
Error! Bookmark not defined.....	بحث دوم: تعریف تفسیر موضوعی:
Error! Bookmark not defined.....	بحث سوم: تاریخچه تفسیر موضوعی:
Error! Bookmark not defined.....	بحث چهارم: فرق میان تفسیر تحلیلی و تفسیر موضوعی:
Error! Bookmark not defined.....	موضوع دوم: انواع، اهمیت و فواید تفسیر موضوعی:
Error! Bookmark not defined.....	بحث اول: اقسام تفسیر موضوعی:
Error! Bookmark not defined.....	بحث دوم: اهمیت و فواید تفسیر موضوعی:
Error! Bookmark not defined.....	موضوع دوم: معرفی سوره الأنبياء:
Error! Bookmark not defined.....	بحث اول: نام و وجه تسمیه سوره:
Error! Bookmark not defined.....	بحث دوم: تعداد آیات، کلمات و حروف:

Error! Bookmark not defined.....: بحث سوم: تاریخ و ترتیب نزول:

Error! Bookmark not defined.....: بحث چهارم: امتیازات سوره الانبیاء:

Error! Bookmark not defined.....: بحث پنجم: محور اساسی سوره الانبیاء:

Error! Bookmark not defined.....: بحث هفتم: مناسبات سوره الانبیاء:

Error! Bookmark not defined.....: بحث هشتم: فضیلت سوره الانبیاء:

Error! Bookmark not defined.....: بحث نهم: سبب نزول سوره الانبیاء:

مقطع اول

غفلت مردم از حساب روز قیامت و عوامل آن (آیات 1 – 6)

Error! Bookmark not defined.....: موضوع اول: مناسبت این مقطع با محور اصلی سوره:

Error! Bookmark not defined.....: موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:

Error! Bookmark not defined.....: موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:

مقطع دوم

بشر بودن پیامبران، تحقق وعده و پند بودن قرآن (آیات 7 الی 10)

Error! Bookmark not defined.....: موضوع اول: مناسبات:

Error! Bookmark not defined.....: موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:

Error! Bookmark not defined.....: موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:

مقطع سوم

هشدار به عذاب هلاک کننده و یاد آوری از عجایب مخلوقات (11 تا 20)

Error! Bookmark not defined.....: موضوع اول: مناسبات:

Error! Bookmark not defined.....: موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:

Error! Bookmark not defined.....: موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:

مقطع چهارم

توبیخ مشرکین و إثبات وحدانیت (آیات 21 الی 29)

Error! Bookmark not defined.....: موضوع اول: مناسبات:

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....: **Error! Bookmark not defined.**

مقطع پنجم

خلقت و حرکت جهان و منبع آفرینش موجودات زنده (آیات 30-33)

موضوع اول: مناسبات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: درس ها و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....: **Error! Bookmark not defined.**

مقطع ششم

مرگ تمام مخلوقات و آمدن ناگهانی قیامت (34-41)

موضوع اول: مناسبات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....: **Error! Bookmark not defined.**

مقطع هفتم

حراست و حفاظت انسان و عدالت در روز حساب (42-47)

موضوع اول: مناسبات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....: **Error! Bookmark not defined.**

مقطع هشتم

مقارنه میان خصائص تورات و قرآن (48-50)

موضوع اول: مناسبات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....: **Error! Bookmark not defined.**

مقطع نهم

داستان ابراهیم علیه السلام و منهج دعوتی او (51-70)

موضوع اول: مناسبات:.....: **Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....**Error! Bookmark not defined.**

مقطع دهم

نجات لوط و نوح علیه السلام پس از انجام وظیفه (71 – 77)

موضوع اول: مناسبات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....**Error! Bookmark not defined.**

مقطع یازدهم

نعمت های الهی به سلیمان و داود علیهما السلام (78 – 82)

موضوع اول: مناسبات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....**Error! Bookmark not defined.**

مقطع دوازدهم

نمونه های از پیامبران و بندگان خاص خداوند (83 – 91)

موضوع اول: مناسبات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....**Error! Bookmark not defined.**

مقطع سیزدهم

وحدت رسالت ادیان آسمانی (92 – 97)

موضوع اول: مناسبات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....**Error! Bookmark not defined.**

مقطع چهاردهم

احوال کافران و مؤمنان در آخرت و حالت آسمان در آن (98 – 106)

موضوع اول: مناسبات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....**Error! Bookmark not defined.**

مقطع پانزدهم

پیامبر رحمت و آخرین پیغام (107 – 112)

موضوع اول: مناسبات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع دوم: ترجمه و تفسیر اجمالی آیات:.....**Error! Bookmark not defined.**

موضوع سوم: احکام و اندرزهای استنباط شده از این مقطع:.....**Error! Bookmark not defined.**

خاتمه .....**Error! Bookmark not defined.**

الف: نتیجه گیری **1**

ب: پیشنهاد ها **4**

ج: فهرست آیات .....**Error! Bookmark not defined.**

د: فهرست احادیث .....**Error! Bookmark not defined.**

هـ: فهرست اعلام .....**Error! Bookmark not defined.**

و: فهرست منابع .....**Error! Bookmark not defined.**

نتیجه گیری

از آنچه در مورد تفسیر موضوعی سوره الأنبياء طی پانزده مقطع نوشته شده به طور فشرده چنین نتیجه گیری می شود:

1. تفسیر موضوعی، یک اصطلاح جدیدی است که بر بعضی از تفسیرهای معاصر اطلاق شده است و در تفاسیر گذشته این نام کمتر به چشم می خورد. ولی می توان مشابه حرکت معاصر در تفسیر موضوعی را در زمان های گذشته نیز پیدا کرد.
2. تفسیر موضوعی از اهمیت خاصی برخوردار است زیرا این نوع انسان را به شکل ساده و آسان به محتویات و مفاهیم قرآن زود تر و دقیق تر آشنا می سازد.
3. سوره الأنبياء فقط به همین یک نام (انبیاء) معروف است و از زمان نزول آن در عصر پیامبر- صلی الله علیه وسلم- تا هنوز به همین نام یاد شده است و به هیچ نامی غیر از این شناخته نشده است.
4. سوره الأنبياء از جمله سورهایی است که تمام آیات آن مکی است و در اوایل زندگانی پیامبر- صلی الله علیه وسلم- نازل شده است، بنا براین معلوم می شود که موضوع و محور اساسی این سوره، تمرکز بالای اصول و مبادی عقیده اسلامی است.
5. حکمت و رحمت خداوند متعال تقاضا می کند که عذاب الهی بالای کفار و منکرین امت محمد- صلی الله علیه وسلم-، تاخیر شود و اگر چنین نمی بود، آنان مانند امت های گذشته هلاک می شدند.
6. تمام پیامبران- علیهم السلام- از جنس مرد بوده اند و خداوند هیچ زنی را به عنوان پیامبر نفرستاده است، و تنها زنی که از او در قرآن کریم نام برده است، مریم- علیها السلام- است.
7. سوال کردن از اهل علم و اجب است و پرسیدن را به اهل علم و دانش باید اختصاص داد، و این بیانگر آن است که نباید از فردی سوال کرد که به جهالت و نادانی معروف است، و نباید چنین فردی درصدد پاسخ دادن بر آید.
8. دین تمام انبیاء علیهم السلام، دین توحید و یکتا پرستی بوده است، و هم مردم را با استفاده از دلایل نقلی و عقلی به یگانگی خداوند متعال دعوت کرده اند
9. بزرگ ترین دلیل عقلی برای اثبات وجود خداوند متعال، همین است که اگر دو خدا در جهان وجود می داشت، حتما در جهان فساد به وجود می آمد

10. جهان با این همه بزرگی اش در اثر یک انفجار بزرگ پیدا شده است و سپس تمام موجودات زنده از آب آفریده شده اند، ساینس جدید نشان داده است که تمام غذا های که موجودات زنده استفاده می کنند، از آب تشکیل شده است.
11. آسمان را خداوند متعال به شکل سقف محفوظ آفریده است و در این معجزه آشکار علمی است، چنانچه دانشمندان معاصر اسرار و رازهای عجیبی را در فضای محوری زمین کشف کرده اند که فواید عجیبی برای انسان ها در زمین دارند.
12. محفوظ بودن آسمان سبب می شود تا خطرهای فضایی متوجه زمین نشود، و اگر خداوند متعال فضای زمین را محفوظ نمی گرداند، سقوط برخی از کتله ها و اجرام آسمانی مانند شهاب سنگ های می توانست به حیات و عمر زمین پایان دهد.
13. توبه و ندامت از گناهان زمانی مفید واقع می شود که انسان در عالم غیب قرار داشته باشد و چیزهایی را که الله متعال وعده و وعید داده است، از نظرش پنهان باشد، اما زمانی که انسان در عالم شهادت قرار گرفت و همه یا بعض علایم و نشانه ها را به چشم دید، در این صورت عذر و توبه هیچ فایده ای برای انسان ندارد.
14. قرآن کریم نه تنها سبب کسب نام و نشان و بلندی شان و مقام عرب ها می گردد بلکه هر کسی از هر قوم و قبیله ای که باشد، با تمسک به آن می تواند جایگاه والایی را در دنیا و آخرت به دست آورد.
15. هر عملی که شریعت اسلامی آن را حرام قرار داده است، بدون حکمت نمی باشد و در حقیقت آن عمل اضرار جسمی و معنوی زیادی بر انسان ها دارند، مانند عمل قوم لوط که الله متعال به سبب آن عذاب نازل کرده است. و نیز دانسته می شود که شریعت های آسمانی همه برای مصلحت انسان ها آمده بودند.
16. مشرکین و معبود های شان همه در آتش داخل می شوند تا غم و حسرت آنان با دیدن سوزاندن خدایان شان بیشتر شود، و داخل نمودن بت ها در آتش به همین هدف می باشد که کافران با دیدن بت ها در آتش در حالی که در دنیا آن ها را شفعی خود قرار داده بودند، غم و حسرت شان زیاد شود.
17. پیامبر-صلی الله علیه وسلم- به عنوان آخرین پیامبر الهی، مظهر رحمت خداوند متعال است و این نشان می دهد که دین او مخصوص هیچ قوم و زبانی نیست بلکه تمام بشریت را در بر می گیرد.

18. دشمنی و مبارزه میان حق و باطل دایمی است و ضرور نیست که همیشه مبارزه به صورت جنگ و کارزار مسلحانه باشد بلکه می تواند به صورت انکار قلبی و بد پنداشتن راه رو روش کفر و نفاق نیز می باشد.

پیشنهاد ها

سوره الأنبياء در این رساله به شکل موضوعی تفسیر گردید و اینک پیشنهادات ذیل را غرض ادامه این بحث در بخش های مفید و مؤثر در جامعه ارایه کنم:

- 1- بهتر است تفسیر موضوعی سوره های قرآن مجید (التفسیر الموضوعی لسور القرآن الکریم) که توسط جمعی از متخصصین تفسیر و علوم قرآنی تحت إشراف دکتور مصطفی مسلم تالیف شده است. به محصلین رشته تفسیر و حدیث سپرده شود تا ترجمه شده و سپس چاپ شوند.
- 2- سوره های قرآن کریم به شکل موضوعی از طریق محصلان تفسیر موضوعی شود و به حیث یک ذخیره علمی در مورد ماستری نگه داری شود.
- 3- از میان این رساله های نوشته شده در تفسیر موضوعی، هریکی از آن ها که بسیار مفید و به جامعه اهمیت داشته باشد به چاپ برسد.
- 4- محصلین دوره ماستری بخش تفسیر و حدیث، بخاطر نوشتن پایان نامه تحصیلی شان، یک سوره قرآن مجید را انتخاب نموده و بر اساس منهج تفسیر موضوعی سوره های قرآن، آن را تفسیر نمایند و این روند تا ختم تمام سوره ها ادامه پیدا کند.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلونه پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af